

VẤN ĐỀ TIỀN LƯƠNG ĐỦ SỐNG VÀ HÀM Ý CHÍNH SÁCH ĐỐI VỚI VIỆT NAM

Tiền lương đủ sống đang được công nhận ở các nước phát triển và có xu hướng nổi lên ở các nước đang phát triển thông qua các các Tổ chức về trách nhiệm xã hội và các Tập đoàn đa quốc gia. Tiền lương đủ sống cũng bắt đầu được đề cập đến ở Việt Nam, tuy nhiên đang trong quá trình nghiên cứu và do các tổ chức quốc tế thực hiện. Tiền lương đủ sống cần được nhìn nhận và nghiên cứu thêm ở Việt Nam để có thể đề xuất những chính sách, biện pháp quản lý và khả năng áp dụng.

1. Khái niệm về tiền lương đủ sống

Vấn đề tiền lương đủ sống được Sidney và Beatrice Webb¹ đề cập từ năm 1911: mức lương đối với người lao động là mức lương cần có đủ để sống, đáp ứng các nhu cầu về ăn, ở, mặc cho họ và gia đình.

Năm 1919, tiền lương đủ sống cũng đã được đề cập trong Điều lệ của ILO: “trách nhiệm của Tổ chức Lao động Quốc tế là thúc đẩy các quốc gia, các chương trình quốc tế hướng đến các chính sách liên quan đến tiền lương và thu nhập, thời giờ và điều kiện làm việc, đảm bảo sự phân chia công bằng thành quả lao động và có được mức lương đủ sống cho tất cả mọi người lao động”.

Theo Anker (2011)², tiền lương đủ sống là tiền lương đủ để đảm bảo cho người lao động và gia đình họ có cuộc sống cơ bản bền vững phù hợp với mức độ phát triển kinh tế. Cuộc sống cơ bản bền vững được hiểu là đảm bảo các nhu cầu sống như lương thực, thực phẩm, nhà ở, quần áo, nước sạch, vệ sinh, chăm sóc y tế, giáo dục cho trẻ em, đi lại và một phần nhỏ cho dự phòng các phát sinh trong cuộc sống; mức lương đủ sống phải là mức được trả theo thời gian làm việc quy định, không bao gồm lương làm thêm giờ và phải được điều chỉnh để bắt kịp với sự thay đổi của giá cả và phát triển kinh tế.

¹ Sidney and Beatrice Webb's Institution theory of labour markets and wage determination.

² Richard Anker, 2011. Cẩm nang xác định tiền lương đủ sống

Một số nghiên cứu trong thời gian qua cho thấy việc thực hiện mức lương đủ sống có những tác động tích cực đến cả người lao động, doanh nghiệp và xã hội:

Nghiên cứu về tác động kinh tế của tiền lương đủ sống do Jeff Thompson và Jeff Chapman³ thực hiện đã khảo sát trên 20 thành phố áp dụng tiền lương đủ sống ở Mỹ cho thấy:

- Việc tăng lương đảm bảo mức lương đủ sống có làm tăng chi phí, nhưng không đáng kể (dưới 1% tổng chi phí) và mức tăng này thấp hơn tỷ lệ lạm phát.

- Tỷ lệ lao động bỏ việc giảm xuống tại nhiều doanh nghiệp ở Baltimore, Boston, Los Angeles và San Francisco. Giảm tỷ lệ bỏ việc đã giúp các công ty tại Los Angeles tăng 16% lợi nhuận; khi mức lương giờ tại sân bay San Francisco tăng từ \$6.45 lên \$10.00 thì tỷ lệ bỏ việc hàng năm giảm từ 95% xuống còn 19%, tinh thần, kỷ luật của người lao động tốt lên,... đã giúp nâng cao chất lượng dịch vụ tại sân bay.

Nghiên cứu “Tác động của việc cải thiện mức trả lương và điều kiện của lao động có

thu nhập thấp tại thành thị: Trường hợp của Bệnh viện hoàng gia London⁴” tại Trường đại học Queen Mary, Anh cho thấy việc trả mức lương đủ sống đã giúp đời sống của người lao động được cải thiện, cụ thể:

- 30,2% người lao động cho rằng cuộc sống được cải thiện rất nhiều.

- 23,8% người lao động cho rằng cuộc sống được cải thiện khá nhiều.

- 33.3% người lao động cho rằng cuộc sống được cải thiện một chút.

Nghiên cứu về lợi ích các doanh nghiệp nhỏ và vừa khi tự nguyện trả mức lương đủ sống của Trường đại học Middlesex và Trường đại học Liverpool (Anh) cho thấy:

- 72% tổ chức cho thấy có hiệu quả tích cực về tăng hình ảnh và uy tín của họ khi họ trả mức lương đủ sống.

- 60% cho rằng tăng cường, cải thiện quan hệ lao động giữa người lao động và chủ sử dụng lao động/người quản lý

- 43% cho rằng tinh thần và năng suất lao động của người lao động được cải thiện

- 77% cho rằng họ trả lương đủ sống vì phù hợp với giá trị của tổ chức/doanh nghiệp họ.

- 15% cho rằng việc trả lương đủ sống làm tăng chi phí tiền lương thêm 10%, nhưng 40% không đồng tình với quan điểm này.

2. Phong trào tiền lương đủ sống ở một số quốc gia

Tại Mỹ, tiền lương đủ sống được hình thành và khởi xướng từ các phong trào do các nghiệp đoàn/công đoàn và tổ chức các nhà thờ BUILD phát động tại Baltimore năm 1994 để bảo vệ

³The economic impact of local living wages Jeff Thompson and Jeff Chapman, EPI Briefing Paper #170, February 16, 2006

⁴The impact of improved pay and conditions on low-paid urban workers: The case of Royal London Hospital.

người lao động đang làm việc tại các công trình xây dựng của thành phố được trả mức lương quá thấp, không đủ đảm bảo cuộc sống cho họ và gia đình. Mặc dù có việc làm nhưng họ phải nhận sự hỗ trợ từ các chương trình từ thiện của nhà thờ về ăn, ở. Các tổ chức này đã thành công trong việc đấu tranh đòi Chính quyền thành phố trả tiền lương đủ sống cho người lao động. Từ thành công tại Baltimore, phong trào này đã lan rộng ra các thành phố khác và có hơn 100 thành phố ban hành sắc lệnh “Tiền lương đủ sống”. Hiện tại, 50 bang ở Mỹ đều công bố mức lương đủ sống, mức lương này được xác định theo giờ và làm cơ sở để khuyến khích, tăng cường thương lượng giữa người lao động và người sử dụng lao động về trả lương. Tiền lương đủ sống được xác định dựa trên chi phí về lương thực, thực phẩm, y tế, thuê nhà ở, đi lại, chăm sóc trẻ em và tiền thuế, với mục tiêu đảm bảo cho mọi người lao động làm việc đủ thời gian có mức lương đủ để sống trên mức nghèo đói và không bị vô gia cư.

Tại Anh⁵, để cải thiện đời sống cho những lao động làm công hưởng lương nghèo, có tiền lương thấp (và có đến 50% trẻ em nghèo sống trong các hộ gia đình có ít nhất một người lớn làm việc), Chính phủ đã cung cấp các gói trợ cấp về nhà ở, tín dụng ưu đãi, tuy nhiên chính sách này vẫn chưa giải quyết cơ bản tình trạng nghèo đói cho lao động làm công hưởng lương. Ảnh hưởng từ thành công của phong trào tiền lương đủ sống ở Mỹ, năm 2001, Liên minh tiền lương đủ sống Anh (bao gồm các tổ chức tôn giáo, Công đoàn và các tổ chức xã hội/nhóm cộng đồng) được thành lập và đã khởi xướng

chiến dịch đấu tranh vì tiền lương đủ sống. Cùng với Liên minh tiền lương đủ sống, các nhà hoạt động chính trị và các nhà cải cách xã hội cũng đấu tranh bảo vệ cho người lao động. Đến năm 2011, Chính phủ đã công bố mức lương đủ sống, làm cơ sở khuyến khích chủ sử dụng lao động trả lương đủ sống cho người lao động. Từ tháng 4/2016, Chính phủ Anh đã quy định mức sàn tiền lương đủ sống hay còn gọi là “tiền lương đủ sống quốc gia”⁶, đó là mức lương bắt buộc người sử dụng lao động phải trả bằng hoặc cao hơn cho người lao động từ 25 tuổi trở lên. Tiền lương đủ sống ở Anh do Ủy ban tiền lương đủ sống giám sát, ấn định mức lương đủ sống trên cơ sở tính toán các chi phí cơ bản đảm bảo cuộc sống của người lao động và gia đình họ.

Phong trào tiền lương đủ sống cũng phát triển sang nhiều quốc gia phát triển khác như Canada, Newzeland,...

Năm 2002, Liên minh tiền lương đủ sống toàn cầu được thành lập ở Mỹ gồm 6 tổ chức về tiêu chuẩn bền vững là Fairtrade International, Forest Stewardship Council, GoodWeave, Sustainable Agriculture Network/Rainforest Alliance, Social Accountability International và UTZ Certified cùng hoạt động bảo vệ môi trường và đảm bảo các tiêu chuẩn bền vững. Liên minh này cũng có nhiều dự án thúc đẩy để có mức lương đủ sống.

⁵Tham khảo từ <http://www.livingwage.org.uk/faq#n1578>

⁶ <https://www.gov.uk/national-minimum-wage-rates>.

Dẫn theo Báo cáo của Ủy ban tiền lương đủ sống, 9/2016. “Closing the gap: A living wage that means families don’t go short”.

Năm 2013, trường đại học Manchester đã ra sách trắng “Hướng về chi phí lao động bền vững trong ngành bán lẻ thời trang ở Anh”, họ cho rằng việc cạnh tranh giữa những người mua đã dẫn đến mức lương rất thấp ở những nước sản xuất hàng gia công (như Bangladesh, Srilanca,...), từ đó yêu cầu đặt ra lộ trình đảm bảo mức lương đủ sống kể cả ở những nước này.

Trong bối cảnh toàn cầu hóa, phong trào tiền lương đủ sống cũng lan rộng tới các quốc gia khác thông qua các Tập đoàn đa quốc gia, các nhà cung cấp và sự tham gia của các tổ chức phi chính phủ, các tổ chức về tiêu chuẩn bền vững. Năm 2013, Tổng Công đoàn dệt may, Da giày quốc tế đã xây dựng cảm nang hướng dẫn thương lượng để đạt mức lương đủ sống và đã giúp người lao động làm việc tại các nhà máy gia công cho các nhãn hàng và các công ty đa quốc gia ở Bangladesh, Srilanca đấu tranh, thương lượng để đạt mức lương đủ sống.

3. Hàm ý đối với Việt Nam

Cùng với quá trình hội nhập, Việt Nam đã và đang trở thành điểm đến hấp dẫn của các dòng vốn đầu tư trực tiếp nước ngoài, số doanh nghiệp nước ngoài đầu tư vào Việt Nam ngày càng gia tăng, từ gần 5.000 doanh nghiệp năm 2007 đã tăng lên gần 12.000 doanh nghiệp năm 2016; số doanh nghiệp Việt Nam gia công cho các nhãn hàng quốc tế cũng phát triển nhanh chóng. Với xu hướng trả mức lương đủ sống cho người lao động tại các nước phát triển và ảnh hưởng đến các nước đang phát triển thông qua phong trào của các tổ chức quốc tế, tổ chức tiêu chuẩn trách nhiệm xã hội, các công ty đa

quốc gia,... vấn đề tiền lương đủ sống ở Việt Nam đang được một số tổ chức quan tâm nghiên cứu.

Năm 2016, Tổ chức về trách nhiệm xã hội (SAI), Liên minh tiền lương đủ sống toàn cầu thống nhất sử dụng phương pháp luận của Anker để đề xuất và thực hiện mức lương đủ sống cho người lao động. Các tổ chức này cam kết đưa tiền lương đủ sống vào hệ tiêu chuẩn của tổ chức và hướng tới mục tiêu lâu dài đạt được mức lương đủ sống. Liên minh này đã thử nghiệm xác định mức lương đủ sống tại Việt Nam cùng 9 quốc gia⁷ khác.

Tại Việt Nam, năm 2016 SAI và Liên minh tiền lương đủ sống toàn cầu đã nghiên cứu thử nghiệm mức lương đủ sống đối với lao động di cư là công nhân làm việc trong doanh nghiệp may mặc ở khu công nghiệp tại thành phố Hồ Chí Minh, kết quả tính toán mức lương đủ sống là 6,4 triệu đồng/tháng⁸. Các tổ chức này đang vận động các công ty đa quốc gia, các nhãn hàng sử dụng kết quả nghiên cứu làm cơ sở áp dụng trả lương cho người lao động.

Từ năm 2016, Tổ chức tiền lương công bằng (FWF), Bộ Ngoại giao Hà Lan phối hợp với 2 Công đoàn là CNV và FNV triển khai dự án trong 5 năm về “Thúc đẩy tiền lương đủ sống⁹”, trong đó có Việt Nam.

Thực trạng trên cho thấy, theo xu hướng quốc tế, vấn đề tiền lương đủ sống đã được nghiên cứu và khởi xướng ở Việt Nam, tuy

⁷ 9 Quốc gia là Ấn độ, Pakistan, Bangladesh, Brazil, Gana, Ethiopia, Keynia, Cộng hòa Dominica, Malawi, Nam Phi.

⁸ Tiền lương tối thiểu vùng I ở TP Hồ Chí Minh năm 2016 là 3,5 triệu đồng/tháng.

⁹ “Living wage incubator” project.

nhiên mức độ ảnh hưởng chưa cao và diễn biến chậm, do: (i) Mức lương đủ sống đang được áp dụng chủ yếu ở những nước phát triển như Anh, Mỹ,... và phải trải qua thời gian tương đối dài, phải có các phong trào/chiến dịch của các liên minh tiền lương đủ sống, các tổ chức xã hội, ... để thương lượng, đấu tranh mạnh mẽ mới thành công; (ii) Trong điều kiện Việt Nam, khi năng lực của các doanh nghiệp còn hạn chế, khả năng cạnh tranh không cao; vai trò thương lượng của các tổ chức đại diện cho người lao động chưa mạnh, gần như không có thương lượng tập thể thực chất thì khả năng thương lượng, đấu tranh để có mức lương đủ sống là khá khó khăn.

Tuy nhiên, cùng với quá trình hội nhập và xu hướng phát triển tiền lương đủ sống, trong quá trình hoạch định chính sách tiền lương, Việt Nam cần tham khảo thêm kinh nghiệm từ các quốc gia đã áp dụng mức lương đủ sống để có giải pháp phù hợp; xây dựng chính sách khuyến khích, ghi nhận những doanh nghiệp, đặc biệt chú trọng những doanh nghiệp là chi nhánh của các công ty đa quốc gia hoặc gia công cho các nhãn hàng có cam kết, đưa tiêu chuẩn về mức lương đủ sống (Chính phủ cần tác động gián tiếp thông qua các tổ chức quốc tế, tổ chức phi chính phủ, các nhãn hàng tác động đến người sử dụng lao động ở các doanh nghiệp gia công, công ty đa quốc gia nhằm đạt được cam kết thực hiện mức lương đủ sống); khuyến khích doanh nghiệp thúc đẩy áp dụng mức lương đủ sống, đạt được thông qua các giải pháp thương lượng, đề cao thực hiện trách nhiệm xã hội của từng doanh nghiệp, từng ngành.

VIỆN KHOA HỌC LAO ĐỘNG VÀ XÃ HỘI

Để biết thêm thông tin chi tiết xin liên hệ:

Điện thoại: 042.39387383

Website: www.ilssa.org.vn